

1.Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.

2.Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете / Шевелев А.Е., Шевелева Е.В. – М.: КНОРУС, 2007. – 280 с.

3.Друкер П.Ф. Информация, которая действительно нужна руководителю. Изменение результативности компании: Пер. с англ. / П.Ф. Друкер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – С.9-31.

4.Голов С.Ф. Теория многоцелевого бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет и аудит. – 2011. – №4. – С.3-13.

5.Пушкар М.С. Фінансовий облік / М.С.Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.

6.Гнилицька Л.В. Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. Вип.15. – К.: КНЕУ, 2010. – С.227-235.

7.Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.

Отримано 21.07.2011

УДК 658.1

С.В.ОНИЩЕНКО, канд. екон. наук, О.І.САВИЦЬКА

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПІДСИСТЕМА КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Розкрито сутність поняття «корпоративна безпека», виділено її основні складові, а також ідентифіковано основні загрози порушень корпоративної безпеки, пов'язані з проблемами, які виникають в процесі корпоративного управління товариством.

Раскрыта сущность понятия «корпоративная безопасность», выделены ее основные составляющие, а также идентифицированы основные угрозы нарушений корпоративной безопасности, связанные с проблемами, которые возникают в процессе корпоративного управления обществом.

The article is devoted to determination the essence of «corporate security», to distinguishing its components, to building the system of corporate security and to identify the main threats to corporate security breaches associated with the problems that arise in corporate governance.

Ключові слова: корпоративна безпека, економічна безпека, система корпоративної безпеки підприємства, корпоративне управління, міноритарій.

Корпоративний сектор економіки в Україні розвивається та діє в умовах значної кількості дестабілізуючих факторів. На сучасному етапі розвитку економіки ефективність здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства суттєво залежить від оптимальності побудови системи безпеки бізнесу, яка повинна забезпечувати захист його інтересів від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. За цих умов діяльність багатьох українських підприємств

супроводжується втратою ринків збуту, погіршенням фінансового становища, банкрутством. Частина вказаних факторів зумовлена неперенесенням коштів, витоком конфіденційної інформації, крадіжками та зловживаннями, фізичним чи психологічним тиском на керівництво підприємства. Крім того, однією з найбільших проблем безпечного функціонування суб'єктів господарювання в Україні є їх низька інвестиційна привабливість, яка пов'язана з низьким рівнем корпоративного управління і контролю, недостатньою обізнаністю власників, порушенням етичних норм та недотриманням основних принципів корпоративної культури. Виникнення таких проблем у діяльності вітчизняних підприємств, пов'язаних зі зниженням рівня їх безпеки, обумовлюють необхідність теоретичного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів забезпечення безпеки розвитку суб'єктів господарювання знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців В.І. Мунтіяна [6], З.В. Герасимчук та Н.С.Вавдіюка [3], З.В. Берези [1], О.С. Власюка [2], С.М. Ільяшенка [4], П.Я. Кравчука [5], В.Я. Нусінова [7], В.І. Франчука [9], І.І. Цигилика [10]. Однак, на думку більшості фахівців, теоретико-методологічні засади оцінки та забезпечення безпеки розвитку підприємства ще не в достатній мірі є розробленими. Існують різні точки зору щодо визначення поняття «корпоративна безпека», що зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення понятійного апарату безпечного функціонування суб'єктів господарювання. Додаткової уваги потребує дослідження системи корпоративної безпеки підприємства та ідентифікації небезпечних явищ, які виникають в процесі управління корпорацією.

Мета дослідження – на основі системного і порівняльного підходів розкрити сутність корпоративної безпеки підприємства, визначити її основні складові, побудувати її систему та ідентифікувати основні загрози, які виникають в процесі управління корпорацією.

Аналіз сучасних наукових праць показав, що стабільне функціонування певного суб'єкта господарювання на будь-якому рівні прийнято пов'язувати з поняттям «безпека», яке є комплексним та багатогранним. Розглядаючи сутність поняття «безпека» багато науковців вважає, що під цим терміном слід розуміти складну поліструктурну науку, яка, за аналогією з безпекою екологічних, біологічних, технічних систем тощо, є наукою про безпеку соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії (особа, домашнє господарство, галузь, регіон, сектор економіки, національна економіка, світове господарство). В

науковій літературі з поняттям «безпека підприємницької діяльності» пов'язують поняття «економічна безпека» та «корпоративна безпека», інколи ототожнюючи їх зміст, що і потребує розмежування сутності даних дефініцій.

Як правило, науковців-економістів цікавлять три основні рівні формування безпеки – макрорівень (держава), мезорівень (регіон), мікрорівень (суб'єкт господарської діяльності).

В.І. Мунтіян у своїй монографії «Економічна безпека України» розглядає економічну безпеку країни як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальної спрямованості політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Так економічна безпека України визначається як сукупність сировинно-ресурсної, енергетичної, фінансової, воєнно-економічної, технологічної, продовольчої, соціальної, демографічної, екологічної, промислово-технологічної безпеки [6].

З.В. Герасимчук та Н.С. Вавдіук визначають економічну безпеку регіону як такий стан економічного розвитку регіону, який характеризується найбільш повним та раціональним використанням його економічного потенціалу, здатністю до самовідтворення, захищеністю від дії дестабілізуючих чинників, міцністю взаємозв'язків між елементами регіональної системи, що сприяє задоволенню економічних і соціальних інтересів населення регіону в ключі загальнодержавних інтересів [3].

Безпека діяльності підприємства як самостійного суб'єкту господарювання викликає особливу цікавість при її дослідженні.

Аналіз літературних джерел показав, що існуючі трактування поняття «економічна безпека» мають різні вихідні положення. Основні концептуальні підходи до визначення досліджуваного поняття відображено на рис.1.

Складність, комплексність самого явища безпечного функціонування того чи іншого суб'єкту робить можливим у понятійному плані давати його визначення лише завдяки системному підходу, в узагальнюючому вигляді з можливим виділенням найважливіших елементів цієї системи у конкретному виразі.

Слід зауважити, що економічна безпека, перш за все, пов'язана зі впливом на діяльність підприємства зовнішніх та внутрішніх факторів економічного характеру. Але по мірі розвитку ринкових відносин та загроз, які виникають в процесі їх поглиблення, змінюються і методи управління бізнес-структурами. Відповідно, повинні змінюватися й

підходи до забезпечення безпеки. З'явилася об'єктивна потреба в розробці нової концепції гарантування безпеки бізнесу.

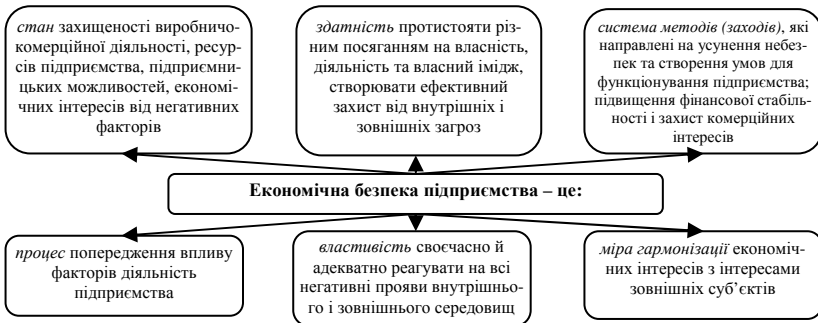

Рис.1 – Концептуальні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

З появою корпоративних відносин та їх постійним поглибленням виникає потреба в обґрунтуванні поняття «корпоративна безпека», яка є ширшим, ніж поняття «економічна безпека» і має відношення до всіх існуючих корпоративних зв'язків підприємства.

Будь-яке підприємство або організацію можна розглядати як окремий випадок відкритої системи, яка повинна взаємодіяти з середовищем та іншими учасниками ринку. В зовнішньому середовищі існують дві групи чинників: позитивні, тобто ті, що сприяють розвитку бізнесу, й негативні – ускладнюють його розвиток і містять різного роду небезпеки.

Взагалі, поняття «корпоративна безпека» в науковій літературі зустрічається рідко і має суперечливий зміст. Наприклад, у роботі Кравчука П.Я. термін «корпоративна безпека» розглядається як «...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного розвитку» [5].

Ільяшенко С.М. стверджує, що корпоративна безпека – це «...стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечує тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [4].

Цигилик І.І. розглядає останню категорію як «...стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, за якого гарантується

найефективніше їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [10].

Франчук В.І. трактує поняття «корпоративна безпека» як «стан корпоративної системи в межах граничних значень і здатність протидіяти загрозам та забезпечувати реалізацію власних інтересів» [9].

Як бачимо, наведені вище визначення за змістом більше підходять до поняття «економічна безпека корпорації», ніж до «корпоративної безпеки». Не дивлячись на це, основну суть шести концептуальних підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» можна спроектувати на трактування основного змісту «корпоративної безпеки».

Суть системного підходу у трактуванні поняття «корпоративна безпека» полягає у визначенні її як системи безпечного функціонування бізнесу, яка включає в себе певний комплекс системотворчих елементів. Ці системотворчі елементи пов'язані між собою та постійно чинять вплив один на одного. Схема корпоративної безпеки може мати вигляд, наведений на рис.2.

Варто зауважити, що кожна підсистема має зворотний зв'язок, який дозволяє коригувати її ефективність за рахунок використання внутрішніх ресурсів у випадках, коли реальний рівень безпеки виявляється нижче заданого.

Корпоративна безпека включає в себе велику кількість понять, регламентів і систем: це й ефективний процес виробництва та реалізації продукції, і забезпеченість фінансовими ресурсами, і режим захисту комерційної таємниці, внутрішня робота зі співробітниками з метою запобігання негативних явищ, і внутрішня контророзвідка, і службові розслідування за загрозливими безпеці сигналами й фактами, й інформаційно-аналітична робота в інтересах безпеки та, нарешті, технічний і фізичний захист підприємства, організації, установи.

Крім усього вищенаведеного корпоративна безпека покликана забезпечувати стан захищеності майнових інтересів власників бізнесу, систем гарантій і заходів, які забезпечують: контроль власників за належністю їм компанії, можливість своєчасного запобігання конфліктів із співвласниками, менеджмент, наявність механізмів захисту у випадку порушень прав власника бізнесу іншими особами. Питання забезпечення даного аспекту корпоративної безпеки є важливим для всіх видів товариств, однак найбільшу актуальність вони мають для акціонерних.

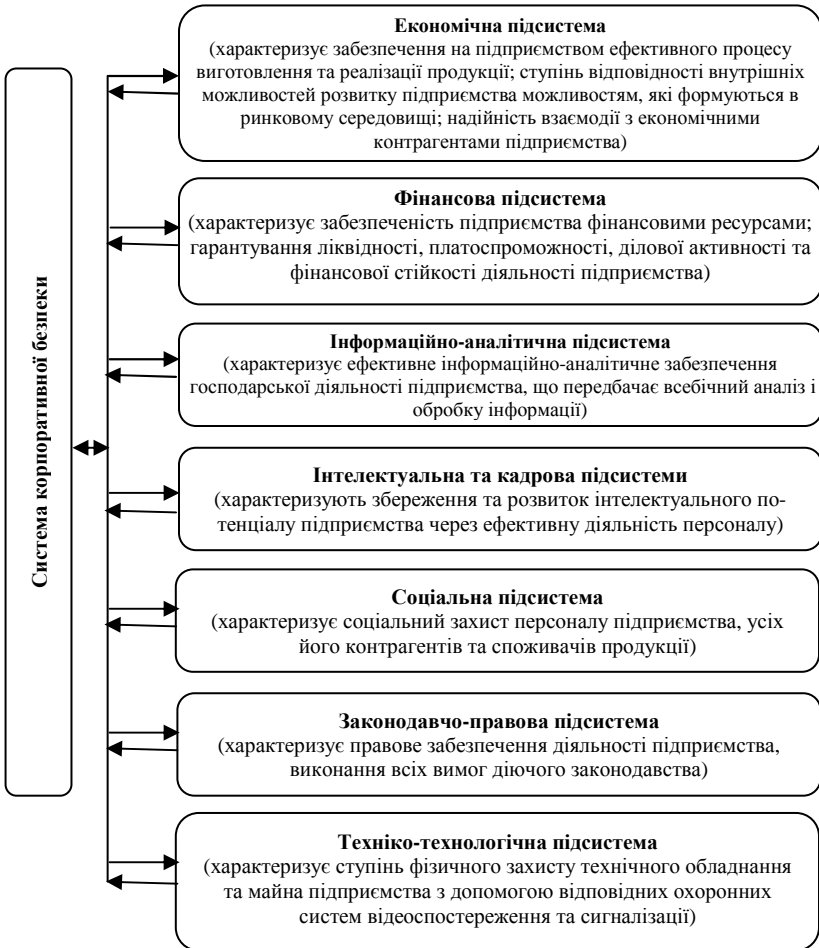

Рис.2 – Система корпоративної безпеки підприємства

Структура власності типового українського акціонерного товариства характеризується концентрацією капіталу – наявністю великого акціонера, який володіє контрольним пакетом акцій; одного або кількох акціонерів зі значними пакетами; а також великої кількості дрібних акціонерів. При такій структурі власності для акціонера, який володіє абсолютною більшістю акцій, корпоративне управління зводиться переважно до здійснення корпоративного контролю над акціонерним товариством. Це обумовлено проблемою, яка походить від разме-

жування функцій власності та управління і необхідністю приділення належної уваги захисту прав інвесторів у цьому випадку.

Корпоративна безпека передбачає, по-перше, гарантування законних прав та інтересів акціонерів (особливо міноритаріїв), по-друге, забезпечення рівноваги впливу між учасниками корпоративних відносин, по-третє, підвищення прозорості корпоративного управління, по-четверте, запровадження та дотримання правил раціонального менеджменту та належного контролю.

Оскільки основною метою діяльності товариства є максимізація добробуту акціонерів у вигляді зростання ринкової вартості акцій товариства, отримання акціонерами дивідендів, то забезпечення безпеки акціонерів є одним з найважливіших елементів корпоративної підсистеми економічної безпеки товариства. Не дивлячись на те, що товариство повинно забезпечувати захист прав, законних інтересів та рівне ставлення до всіх акціонерів, незалежно від того, чи є акціонер резидентом України, кількості акцій, якими він володіє, існує значна загроза реалізації прав міноритарних акціонерів.

Міноритарними вважаються акціонери (учасники господарського товариства), які не можуть самостійно істотно впливати на управління товариством через незначність їхнього пакету акцій (частки). У світовій практиці держателями міноритарних пакетів акцій є, як правило, портфельні інвестори, метою яких є одержання прибутку (у вигляді дивіденду); проте в українських реаліях часто міноритаріями є фізичні особи – члени трудових колективів приватизованих державних підприємств, а також їхні спадкоємці. Специфіка статусу міноритаріїв полягає в тому, що вони є особливо вразливими до зловживань з боку великих держателів акцій (мажоритаріїв).

Відповідно до чинного законодавства та існуючої практики всіх акціонерів прийнято класифікувати наступним чином. Насамперед, це ті акціонери, які умовно володіють однією акцією і практично не впливають на діяльність товариства. Іншу групу складають акціонери, які володіють більш ніж 10% статутного капіталу. Вони мають право вимагати від товариства скликання загальних зборів і внесення певних питань до їх порядку денного. Акціонери, у власності яких перебуває 25% статутного капіталу +1 акція, мають право блокувати рішення загальних зборів з питань внесення змін до статуту товариства та його ліквідації. Впливати на діяльність акціонерного товариства можуть акціонери, які володіють 50%+1 акція. Однак більш реальні важелі впливу є у власників 60% статутного капіталу, розмір пакета яких може забезпечити кворум на загальних зборах. Впливовими власниками акціонерного товариства є акціонери, що володіють 75% статутного

капіталу+1 акція. Виходячи з такої класифікації, до міноритарних акціонерів можна віднести осіб, які володіють менш ніж 25% статутного капіталу+1 акція.

Одними з найнебезпечніших загроз успішному забезпеченню інтересів міноритаріїв є обмежена правова свідомість, низька обізнаність та невисокий рівень корпоративної культури. Наслідками реалізації цих загроз стають порушення прав і законних інтересів акціонерів у процесі діяльності акціонерних товариств, серед яких найбільш поширеними є:

- обмежений доступ акціонерів до повної та достовірної інформації про фінансово-господарський стан товариства й результати його діяльності;
- недотримання термінів подання та оприлюднення інформації про скликання загальних зборів;
- неналежна участь дрібних акціонерів у формуванні порядку денного проведення загальних зборів;
- обмежений доступ до участі у прийнятті рішень про відчуження майна товариства та контролі угод на значні суми;
- порушення права на отримання частини прибутку акціонерного товариства у розмірі, пропорційному належній акціонерові кількості акцій (у вигляді дивідендів).

Саме такі наслідки нераціонального корпоративного управління на підприємстві підвищують імовірність появи корпоративних конфліктів і породжують розбалансованість у злагодженому процесі управління товариством, створюючи реальну загрозу його існуванню.

Таким чином, узагальнюючи проведені нами дослідження, було визначено, що корпоративна безпека – це безпека бізнесу, що покликана забезпечити стан захищеності майнових інтересів власників бізнесу, система гарантій і заходів, які забезпечують: контроль власників за належністю ним компанії, можливість своєчасного запобігання конфліктів із співвласниками, менеджментом, наявність механізмів захисту у випадку порушення прав власника бізнесу іншими особами.

Системний підхід до визначення поняття корпоративної безпеки дав змогу виділити в її системі сім основних підсистем: економічну, фінансову, інформаційно-аналітичну, інтелектуальну та кадрову, соціальну, законодавчо-правову, техніко-технологічну. Кожна з наведених підсистем має зворотній зв'язок, що дає реальну можливість коригувати її стан за рахунок використання внутрішніх ресурсів інших підсистем. Слід зауважити, що поняття «корпоративна безпека» є ширшим ніж поняття «економічна безпека підприємства», бо стосується всього

комплексу наявних відносин тієї чи іншої бізнес-структури із внутрішнім та зовнішнім середовищем.

Вирішення проблеми забезпечення корпоративної безпеки повинно бути стратегічною метою діяльності будь-якого підприємства. При цьому під корпоративною безпекою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання слід розуміти не лише стан захищеності його ресурсів від можливого виникнення загроз, а й процес попередження впливу дестабілізуючих факторів, властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви середовища, здатність протистояти різним посяганням та ефективно вироблення системи методів щодо усунення небезпек і створення умов для стабільного функціонування підприємства.

Варто наголосити й на тому, що питання забезпечення корпоративної безпеки є не лише прерогативою служби безпеки, а й інших учасників, серед яких топ-менеджмент, служба внутрішнього аудиту, інформаційно-аналітична служба, служба персоналу, юридична служба підприємства і т.д.

Серед основних завдань забезпечення корпоративної безпеки товариства є гарантування інтересів його власників, а особливо меншоритаріїв. Вирішення даних проблем лежить не лише в економічній, а й у правовій та етичній площині. Так визначення термінів «корпоративна безпека» та «меншоритарний акціонер» потребують законодавчого закріплення і детального розкриття їх сутності. Захист прав та інтересів акціонерів не повинен бути першочерговою метою їх діяльності, а має безперешкодно забезпечуватися правлінням товариства. Безпечне корпоративне управління дозволяє інвесторам бути впевненими у тому, що їх інвестиції керівництво товариства ефективно використовує для розвитку фінансово-господарської діяльності і, таким чином, збільшується вартість частки участі інвесторів в статутному капіталі товариства. Акціонери товариства, в свою чергу, повинні постійно підвищувати рівень власної обізнаності шляхом вивчення законодавчої бази, аналізу фінансово-господарського стану товариства (акції якого знаходяться у їх власності) та інших товариств цієї ж галузі. Підвищення корпоративної культури та дотримання етичних норм корпоративного управління сприятиме налагодженню відносин між власниками та управлінцями, що автоматично виключить можливість виникнення корпоративного конфлікту. Виконання наведених вище рекомендацій дасть можливість значно підвищити інвестиційну привабливість, конкурентоспроможність і стабільність діяльності підприємства.

1.Берега З.В. Суть та складові економічної безпеки підприємства / З.В. Берега // Наука й економіка. – 2009. – № 4. – С.59-64.

- 2.Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
- 3.Герасимчук З.В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення / З.В.Герасимчук, Н.С.Вавдіюк. – Луцьк: Надтир'я, 2006. – 244 с.
- 4.Ільяшенко С.М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки / С. Н. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С.12-19.
- 5.Кравчук П.Я. Сутність та передумови виникнення поняття корпоративної безпеки підприємства / П.Я. Кравчук // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – №1. – Луцьк: РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. – С.165-170.
- 6.Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КВЦ, 1999. – 463 с.
- 7.Нусінов В.Я. Методологічні аспекти оцінки корпоративної безпеки акціонерних товариств / В.Я. Нусінов, О.М. Молодецька // Научный вестник ДГМА. – 2009. – №1. – С.276-280.
- 8.Реалізація прав міноритарних акціонерів, пов'язаних з виходом з товариства у разі незгоди з рішенням про реорганізацію акціонерного товариства // Юридический Вестник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://privilegiya.ua>.
- 9.Франчук В.І. Теоретичні засади корпоративної безпеки / В.І. Франчук // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С.161-167.
- 10.Цигилик І.І. Економічна безпека підприємства в системі внутрішнього економічного механізму / І.І. Цигилик // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – №12. – С.3-5.

Отримано 07.07.2011

УДК 35.078.3

Н.Ф.ЧЕЧЕТОВА, д-р екон. наук, Н.Є.ЛЕЛЮК, канд. екон. наук
Харківська національна академія міського господарства

СУТНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Обґрунтовано необхідність інформатизації органів місцевого самоврядування, розкриті сутність і завдання інформаційно-аналітичного забезпечення муніципального управління.

Обоснована необходимость информатизации органов местного самоуправления, раскрыты сущность и задания информационно-аналитического обеспечения муниципального управления.

The necessity of informatization of organs of local self-government is grounded, essence and tasks of the informatively - analytical providing of municipal management is exposed.

Ключові слова: єдиний інформаційний простір, органи місцевого самоврядування, інформаційно-аналітичне забезпечення, управлінські рішення.

Стрімке розгортання державотворчих процесів в Україні, соціально-економічні реформи, розвиток науково-технологічної сфери викликають різке зростання вимог до рівня інформатизації суспільства та інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади. На сучасному етапі переходу до інформаційного суспільства